

Історичний розвиток, філософія, етика і культура підприємництва

План:

1. Історичний розвиток поняття підприємництва та підходи до його вивчення.
2. Філософія підприємництва.
3. Етика підприємництва.
4. Підприємницька культура та етикет.
5. Чинники успішності підприємницької діяльності –Д/з - розглянете детально самостійно

Організаційне питання – порядок здачі домашніх завдань – надсилає за 1 год. до початку лекційного /семінарського заняття мені на пошту: sanya1@bat@gmail.com

Перевірка Д/з

1. Історичний розвиток поняття підприємництва та підходи до його вивчення.

Підприємництво (згідно з Римським правом) – комерційне заняття, справа або діяльність. **Підприємець** у той час – орендар або людина, яка керувала процесом громадського будівництва.

В античні часи, коли підприємцями були переважно торговці, ставлення до них було негативне. Так, **Платон** вважав, що торгувати може бути дозволено тільки іноземцям, яким не надавалися громадянські права. **Арістотель** також називав торгівлю поганою справою Ойкономія і Хремастика.

Приблизно такі ж погляди панували й у Ранньому середньовіччі. **Фома Аквінський** був упевнений, що професія купця характеризується моральною неповноцінністю, оскільки в цей період воно існувало у формі лихварства.

У середні віки поняття "підприємець" вживалося в кількох значеннях.

1) Насамперед до них відносили осіб, що вели зовнішню торгівлю. Одним із найяскравіших представників такого підприємництва був **Марко Поло** – мандрівник, що стояв у витоків розвитку торгівлі між Європою і Китаєм. Рушаючи в подорож, торговець (підприємець) підписував контракт із купцем (банком) на продаж товарів, і після її завершення він повинен був 75 % свого прибутку віддавати останньому.

2) До підприємців також відносили керівників великих виробничих і будівельних проєктів. Діяльність таких керівників була безризикова, оскільки вони лише керували всіма роботами, використовуючи надані їм фінансові, матеріальні і торговельні ресурси.

3) Організатори парадів і вистав.

У середньовіччі саме професійні групи купців, торговців, ремісників були початковими підприємцями, діяльність яких передбачала одержання прибутку.

Фактори, що вплинули на подальший розвиток підприємництва:

- Важливим моментом у розвитку підприємництва було розповсюдження – **протестантства яке** заохочувала підприємницькі починання й ділову активність людини. **Реформація XVI ст.**, (Мартін Лютер - один з активних ідеологів, 1517 р.), давши поштовх протестантському віровченню, змінила у суспільстві ставлення до підприємницької діяльності. **Виховний ефект протестантизму привів до появи нового типу особистості з прагненням до примноження свого багатства, що** забезпечило сприяло подальшому розвитку підприємництва.
- Швидкого піднесення підприємницька діяльність набуває з появою в середині XVI ст. акціонерного капіталу й акціонерних компаній, які, як відомо, уперше виникли у сфері міжнародної торгівлі. Спочатку було засновано англійську торговельну компанію для торгівлі з Росією (1554 р.), пізніше, у 1600 р., створено англійську торговельну Ост-Індську компанію, у 1602 р. – голландську Ост-Індську компанію, у 1670 р. – компанію Гудзонової затоки. Надалі відбулася дифузія акціонерної форми господарювання в усі інші галузі економіки, передусім у банки. У 1694 р. був заснований на акціонерних засадах Англійський банк.
- **Промисловий переворот (промислова революція) який розпочався в Англії в другій половині XVIII ст. й упродовж XIX ст. поширився на інші країни Європи, США, Японію.** - це принципова якісна перебудова матеріальної технічної бази виробництва та перехід на цій основі від ручної праці до машинної, від мануфактури до фабрично-заводської індустрії. З'являється нова організаційна форма виробництва - фабрика, у якій застосовується вже система машин. Змінюється соціальна структура суспільства. Основною технічною передумовою промислового перевороту була розробка принципово нової техніки на основі наукових відкриттів і винаходів в області математики, фізики, механіки і зміна матеріально-технічної бази виробництва. Якщо раніше виконувала роль двигуна, як правило, сила людини, то тепер - паровий двигун.
- Принципові зміни матеріально-технічної бази виробництва призвели до зміни соціально-економічних відносин у суспільстві. Формуються розвинені капіталістичні відносини і **капіталізм (товарний спосіб виробництва)** стає основною економічною системою (формацією) тогочасного суспільства.

Визначальними складовими К. є: 1) приватна власність на засоби вир-ва (на землю, знаряддя праці, машини тощо) та на ідеї (авторське право); 2) правова система, що створює можливості приватному власникові отримувати прибуток (за умов обґрунтованого оподаткування); 3) сусп. договірні відносини, на ґрунті яких здійснюються акти продажу/купівлі, що стосуються вироб. діяльності, зокрема акти найму та звільнення робітників; 4) право приватного власника розпоряджатися

прибутком, отриманим у результаті вироб. використання належної йому власності, так само, як і своєю власністю, тобто у будь-який спосіб, що не заборонений законом.

В організації підприємницької діяльності мотив одержання максимального прибутку починає домінувати, і це спричинило появу нових професій – підприємців, менеджерів-керівників і організаторів великого виробництва.

Саме в цей період починається наукове осмислення процесів економічного розвитку загалом і підприємництва зокрема.

В економічній літературі термін "підприємець" уперше з'явився в Загальному словнику комерції, виданому в Парижі у 1723 р., і трактувався як "людина, що бере на себе зобов'язання з виробництва або будівництва об'єкта". Підприємцем почали називати людину, що уклала з державою контракт на виконання робіт або на постачання певної продукції. Оскільки вартість контракту була попередньо обумовлена, розміри прибутків або збитків залежали від успішності самих підприємців.

Значний внесок у розвиток підприємництва зробив Річард Кантільйон (англо-французький учений ірландського походження), **приблизно на 100 років випередив свій час.** Він розробив першу *концепцію підприємництва (умовно назовемо її ризиковою)*. Ризики, за Р. Кантільйоном - основна функціональна характеристику підприємництва.

Підприємець (за Річардом Кантільйоном) – людина, що діє в умовах ризику, зумовленого тим, що торговці, фермери, ремісники та інші дрібні власники купують за конкретною ціною, а продають за невизначеною. Але головна заслуга Р. Кантільйона полягає в тому, що він, поставивши підприємця в центр економічної системи суспільства, зробив його об'єктом наукового вивчення й тим самим поклав початок подальшим теоретичним дослідженням у цій галузі.

Історична довідка

Річард Кантільйон (англ. Richard Cantillon; 1680-ті – травень 1734) – автор **Essai sur la Nature du Commerce en Général (Есеї про природу торгівлі взагалі)**,

Р. Кантільйон досяг успіху значною мірою завдяки зв'язкам серед бізнесменів та політиків, які він отримав через свою родину та одного з перших роботодавців, Джеймса Бриджеса. Наприкінці 1710-х та на початку 1720-х Р. Кантільйон спекулював, а згодом допоміг Джону Ло організувати ажіотаж із акціями Компанії Міссісіпі, завдяки яким розбагатів. Проте це багатство було отримано за рахунок людей, які, позичивши у Р. Кантільйона гроші для придбання акцій, залишилися перед ним у боргу після краху компанії. Розорені боржники переслідували Кантільйона позовами до суду і навіть замахами на вбивство аж до його смерті в 1734 р.

Есе залишились єдиним відомим внеском Р. Кантільйона в економічну науку. Вони були написані близько 1730 р., надруковані 1755 та поширювались як рукопис. Незважаючи на великий вплив на ранній розвиток фізіократів і

класичної школи економіки, Есеї були майже забуті, аж поки в кінці XIX ст. на них не звернув увагу В. С. Джевонс.

Доповнили та розвинули теорію підприємництва такі вчені (див. табл. 1).

Таблиця 1

Історичний розвиток підприємництва

Вчені	Основні напрацювання в теорії підприємництва
Адам Сміт	<p>У класичному творі "Дослідження про природу і причини багатства народів" (1776) А. Сміт проаналізував найважливіші напрями розвитку економіки і визначив, що економіка – це система, в якій діють об'єктивні економічні закони, що піддаються пізнанню.</p> <p>Підприємець, на думку А. Сміта, це – власник капіталу, який заради реалізації накресленої комерційної ідеї наражається на економічний ризик для одержання прибутків, і при цьому підприємець переважно є капіталістом. А. Сміт ставить знак рівності між підприємцем і капіталістом, вважаючи приватну власність основою підприємництва.</p>
Ніколя Бодо і Анн-Робер-Жак Тюрго	<p>Погляди на специфічні аспекти підприємницької діяльності набули розвитку в працях французьких фізіократів Н. Бодо і Ж. Тюрго. Якщо Н. Бодо зазначав, що підприємець повинен володіти певним інтелектом, у сучасному розумінні – різною інформацією і знаннями, то Ж. Тюрго вважав, що підприємець має володіти не тільки інформацією, але й капіталом.</p>
Жан-Батист Сей	<p>Ж.-Б. Сей дає оригінальне тлумачення підприємця: <u>це – економічний агент, який комбінує фактори виробництва: працю, землю і капітал, організовує людей у межах виробничої одиниці та перерозподіляє ресурси таким чином, щоб прибуток дав найбільший результат завдяки "перетягуванню" ресурсів зі сфери низької продуктивності і прибутковості в галузі, в яких вони можуть дати найкращий ефект.</u></p> <p>Ж.-Б. Сей визнає і виділяє в підприємцеві як основну його характеристику <i>талант</i>, який для англійських підприємців став одним зі стимулів бурхливого розвитку англійської промисловості.</p> <p>Однак Ж.-Б. Сей вказав на принципову <u>різницю між доходом на капітал та підприємницьким доходом, який є результатом особливої діяльності підприємця</u></p>
Йоган ф. Тюнен	<p>З-поміж представників класичної економічної школи слід виділити погляди Й. фон Тюнена, який, крім ризику, вперше виокремлює також й інновацію як основну характеристику підприємництва.</p>
Карл Маркс	<p>Поеднав поняття підприємця і капіталіста. Розкриваючи механізми капіталістичного способу виробництва, наголошував, що підприємницька діяльність є обов'язковим елементом ефективного господарювання в капіталістичному суспільстві.</p>
Альфред Маршалл	<p>Перевагу віддавав <u>організаторській функції підприємця</u> і стверджував, що не кожен, хто бажає, може бути підприємцем, наголошуючи на особливих підприємницьких здібностях.</p>

	А. Маршалл першим виокремив, крім <u>трьох класичних факторів виробництва (праця, земля, капітал)</u> , четвертий – <u>організацію або підприємницькі здібності як рушійна сила суспільного розвитку</u>
Йозеф Шумпетер	<p>(XX ст.) є ідеологом сучасного підприємництва.</p> <p>У створенні власної теорії підприємництва Й. Шумпетер спирався на все різноманіття теоретичних думок економістів-попередників майже за 150 років.</p> <p>Й. Шумпетер розглядав підприємця як новатора, як рушійну силу економічного і науково-технічного прогресу, найважливіше завдання якого полягає в реалізації нововведень. Підприємцеві, на його думку, належить провідна роль у розвитку капіталістичної економіки.</p> <p>Й. Шумпетер розрізняє поняття "капіталіст" і "підприємець".</p> <p>Підприємець, на його думку, не обов'язково має бути власником своєї справи, головна його ознака полягає в його особливій поведінці. Суть підприємництва Шумпетер бачить у здійсненні інновацій.</p> <p>Підприємець залишається таким доти, поки впроваджує в життя нововведення, і перестає бути підприємцем, як тільки його справа починає працювати за стабільною відпрацьованою схемою.</p> <p>Нововведенням Шумпетер вважає реформування способу виробництва за допомогою впровадження нових технологічних можливостей для випуску нових товарів або старих товарів новим способом за рахунок реорганізації виробництва, знаходження нових постачальників або нових ринків збуту. Отже, серед найважливіших рушіїв економічного прогресу Й. Шумпетер виділяв підприємницьку функцію. Суть її – у реалізації новацій, що дозволяють рухати вперед виробничий процес. Для цього потрібен особливий хист, який мають справжні підприємці, справжня еліта. Тому, на відміну від капіталу і власності, підприємницька функція не може передаватись у спадок</p>

Неоціненний внесок у розвиток теорії підприємництва зробили вчені: Людвіг фон Мізес та Фрідріх Август фон Хайєк, П. Друкер, Е. Долан та Д. Ліндсей. Для них **підприємництво** – це складне комплексне явище, для якого характерні ризик, новаторство, самостійність у прийнятті рішень і особиста відповідальність за здобуті результати.

В Україні вивченням підприємництва в сучасності займаються такі вчені: Кісельов А.П., Смелянська Т.П., Варналій З.С., Сизоненко В.О. Мазур І.І., Лігоненко Л. О., Сотник І. М., Таранюк Л. М. та ін.

2. Філософія підприємництва.

Загалом, філософією підприємництва є «...вільний індивідуалізм, основною рисою якого є забезпечення розвитку за рахунок власних зусиль, але це не суперечить інтересам суспільства».

Д/з Знайти інші визначення філософії підприємництва

Філософія підприємництва пройшла довгий шлях свого формування. Основи філософії та етики підприємництва закладено у багатьох духовних, філософських та наукових працях. Назвемо найважливіші з них.

Біблія є духовною основою багатьох світових релігій. Православ'я, католицизму, протестантизму, іудаїзму, частково ісламу і складається з 2-х основних частин: Старого і Нового Заповіту

1) У **Старому Заповіті** містяться основні ідеї, що багатство – це дар Божий і чесне набуття багатства це людська чеснота, яка нагороджується Богом, а набуття багатства шляхом обману – це гріх, що карається Богом

Книга Притч глава 11 вірш. 1.:

«Невірні терези — мерзота перед Господом, але правильна вага угодна Йому».

Еклезіаст гл. 5 вірш. 18:

«Якщо якій людині Бог дав багатство і майно, і дав їй владу користуватися ними і брати свою частку і насолоджуватися від праці своєї, то це дар Божий»
Від чого залежить добробут суспільства книга Левіт, глава 26 вірш. 1-12.

Ці положення залишаються актуальними у господарській етиці християнства, іудаїзму та ісламу і зараз.

2) У Новому Заповіті (Євангелії) найбільш відомою і важливою для розуміння філософії та етики підприємництва, що викристалізувалась у європейському та американському християнському суспільстві є притча «Про таланти» (Мф. 25, 14-23). Буквальний зміст її пов'язаний з господарюванням, але реальний глибинний зміст є духовним.

Один чоловік, відбуваючи в чужу країну, покликав рабів своїх і доручив їм своє майно. Одному він дав п'ять талантів, другому два таланти, іншому ж один талант, кожному за його можливостями; і відразу ж виїхав.

Той, хто отримав п'ять талантів, використав їх для справи і набув на них ще п'ять талантів. Так само вчинив і той, хто отримав два таланти, набувши на них ще два. Той же, хто отримав один, не побажав трудитися, пішов і закопав його в землю, і сховав срібло господаря свого.

Після довгого часу повернувся господар рабів своїх і вимагав від них звіту. Той, хто отримав п'ять талантів, приніс ще п'ять і, підійшовши до нього, сказав: "Господарю, п'ять талантів ти дав мені; ось ще п'ять талантів, які я здобув на них".

Господар сказав йому: "Гаразд, добрий і вірний рабе! У малому ти був вірним, над великим тебе поставлю; увійди в радість господаря свого".

Підійшов також і той, хто отримав два таланти, і сказав: "Господарю, два таланти дав ти мені; ось інші два таланти, що я здобув на них".

Господар сказав йому: "Гаразд, добрий і вірний рабе! У малому ти був вірним, над великим тебе поставлю; увійди в радість господаря свого".

Підійшов і той, хто отримав один талант, і сказав: "Господарю! Я знав тебе, жорстоку людину, жнеш, де не сіяв, і збираєш, де не розсипав; і, побоявшись, пішов і заховав талант твій у землю; ось тобі твоє".

А господар сказав йому у відповідь: "Лукавий рабе і лінивий! Ти знав, що я жну, де не сіяв, і збираю, де не розсипав; тоді треба було тобі віддати срібло моє купцям, і я, прийшовши, одержав би моє з прибутком. Отже, візьміть у нього талант і дайте тому, хто має десять талантів. Бо кожному, хто має, дасться і примножиться; а в того, хто не має, відніметься і те, що має. А негідного раба вкиньте у піймуну непроглядну; там буде плач і скрегіт зубів".

Таланти – ті здібності, якими наділив нас Бог.

Ще однією, принципово важливою притчею для розуміння філософії та етики підприємництва є притча про «Багатія і Лазаря» (Лк. 16, 19-31), в якій наголошується на відповідальності перед Богом і людьми, за те, куди саме і як було витрачене зароблене багатство – марнотратство засуджується, а благодійність і допомога стражденним заохочуються

Такоє принципово важливою є друга заповідь Ісуса Христа у Новому Заповіті «Люби ближнього свого, як самого себе» (Мф. 22, 35-46). у багатьох західних працях вважається «Золотим правилом підприємницької етики» – «The

Golden Rule», яке англійською звучить так: «Treat others as you would want to be treated», яке використовували у діяльності своїх компаній Дж. К. Пенні, С. Джонс та А. Неш, Г. Форд. та ін.

Ці та ін. положення дали змогу сформувати християнську європейську та американську цивілізацію, лягли в основу філософії та етики підприємництва. Всесвітньовідомий соціолог Макс Вебер у праці «Протестантська етика і дух капіталізму» зазначав, що саме протестантська етика сформована на християнських цінностях лягла в основу американського капіталізму.

Проважливість Біблії для європейської та американської цивілізації свідчить наступний факт:

Запитання: як приймає присягу Президент США, Президент України?

У той же час, в США разом із розвитком капіталістичних відносин, відбувалось формування практичної філософії та етики підприємництва, засновником якої вважається Бенджамін Франклін (1706-1790). У своїй загальновідомій «Автобіографії», він зокрема пише афоризми, якими користувалися і продовжують користуватися багато підприємців:

- **Час – це гроші**
- **Лінь подібна іржі: вона роз'їдає швидше, ніж часте вживання зношує.**
- **Розпушта снідає з Багатством, обідає з Бідністю, вечеряє з убогістю і лягає спати з Ганьбою.**
- **Ніщо нечесне не може бути дійсно благодійним.**
- **Якщо хочеш продовжити своє життя, вкороти свої трапези.**
- **До зайнятій людині рідко ходять в гості нероби - до киплячого горщика мухи не летять.**
- **Одне сьогодні коштує двох завтра.**
- **Ми платимо в порівнянні з податками державі в два рази більше за свою бездіяльність, втричі більше за нашу гордість і вчетверо більше за нашу дурість.**
- **Не можна допомогти тому, хто не бажає слухати поради.**

Продовжувачем ідей Б. Франкліна став Генрі Форд (1863 - 1947), книга якого «Моє життя та робота» була і залишається ке керівництвом до дій для

багатьох підприємців та ін. успішних людей. Наведемо деякі з його основних ідей та афоризмів:

- **Значно більше тих людей, які капітулювали, ніж тих, кого перемогли.**
- **Молода людина повинна шукати ту єдину іскру індивідуальності, яка відрізняє її від інших людей, і розпалювати її всіма силами... Не давайте іскрі згаснути.**
- **Ідеаліст — людина, яка допомагає іншим людям бути успішними**
- **Праця, одна лише праця, є нашим учителем і керівником. Хто справді працює, той не потребує титулів. Сама його робота є для нього честю.**
- **Всі шукають легкий шлях до грошей, але при цьому обходять найкоротший, що йде через працю.**
- **Навколо нас повно ідей, і дуже часто вони приходять в голову. Ви чітко повинні розуміти чого хочете в цьому житті, потім поставити мету і впевнено йти до неї. Дуже важливо при цьому займатися улюбленою справою. Саме в такі моменти ідеї приходять раптово. Так завжди було і буде.**
- **Те, що нас насправді цікавить, не важке для нас.**
- **Невдача може бути в рази повчальнішою ніж удача**
- **Немає нічого важкого, якщо ви вмієте ділити роботу на частини.**
- **Час дуже суворий вчитель, який не любить коли його просто витрачають.**
- **Якість - це коли все зроблено правильно, навіть якщо ніхто не перевіряє**

У сучасності дуже багато вчених та практиків займаються дослідженням і розвитком практичної філософії підприємництва. Серед них доцільно назвати Джона Коттера, Джефрі Лайкера та ін. Зокрема Стівен Кові (1932- 2012), книга якого **«7 звичок надзвичайно ефективних людей»** входить у топ різних рейтингів найвпливовіших книг по бізнесу, виділив сім головних рекомендацій для сучасних підприємців:

- 1. Будь проактивним.**
- 2. Починай з думкою про мету.**
- 3. Насамперед — найважливіше.**
- 4. Мислення за принципом «виграш/виграш»**
- 5. Спочатку зрозумій сам, потім шукай розуміння.**

6. Створюй синергію.

7. Працюй над собою (дух, душа і тіло).

8. Згодом він виділив і восьму рекомендацію: поєднуй талант, пристрась і сумління з умінням знаходити своє покликання, власну неповторну індивідуальність і допомагати робити це іншим.

Терещенки — видатний рід із Глухівщини, який 1870 року отримав дворянський статус.

Джерело:

http://pm.ukrposhta.ua/nishop.php?act=6C5128B11F8FC247&gid=1&id=1075068&f_present=0&f_type=1&f_val_1=&f_val_2=23.08.2020&f_val_3=23.08.2020&f_val_4=&sortparam=5&p

- Коштом Терещенків будувалися та діяли лікарні, притулки, гімназії, училища. Саме завдяки Миколі та Федору Артемовичам, а ще їхнім дітям Івану, Олександрю, Варварі та Ользі, Київ має зібрання державних музеїв: Т.Г.Шевченка, українського образотворчого мистецтва, західного та східного мистецтва.
- Вагомою була благодійна діяльність представників родини у роки першої світової війни. У 1914 Михайло Терещенко відкриває на свої кошти лазарет на 300 ліжок. Незабаром інші члени родини відкривають ще кілька лазаретів та засновують притулок і взуттєву майстерню для покалічених воїнів.
- Микола Терещенко фінансово підтримував Перше комерційне училище, Політехнічний інститут, Києво-Подільську жіночу гімназію, Міський музей старожитностей і мистецтва, Пироговську лікарню. Саме завдяки меценату Терещенку у Києві з'явився «ОХМАТДИТ».
- Милосердя й благодійність стали девізом сім'ї.

3. Етика підприємництва.

Повертаючись до етики підприємництва, необхідно зазначити, що першим універсальним етичним кодексом, «...що уособлював собою набір загальнолюдських цінностей, можна назвати зведення релігійних правил - **Десять Заповідей Старого Заповіту**» .

Взагалі, **етичний кодекс** – це сукупність певних моральних норм, якими повинні керуватися члени тієї чи іншої спільноти або організації.

Відповідно можна зазначити, що **кодекс підприємницької етики** — це зведення моральних принципів, моральних норм і правил поведінки підприємців, що визначає оцінку їхніх дій з погляду взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання, відносин у колективі і в суспільстві тощо .

У сучасності існують етичні кодекси чотирьох типів:

1. Етичний кодекс професійного співтовариства (асоціації інженерів, лікарів і так далі).

У ньому формуються основні моральні норми, пов'язані з певною професією, а також надаються рекомендації по вирішенню можливих моральних конфліктів. Наприклад, в Україні прийнято кодекс етичної поведінки державних службовців – «Правила етичної поведінки державних службовців», який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 65.

2. Етичний кодекс об'єднань компаній, спрямованих на вирішення конкретних проблем. Зокрема, Європейська Федерація Франчайзингу прийняла «Європейський кодекс етики франчайзингу».

3. Етичний кодекс компанії або корпоративний кодекс.

Етичний кодекс компанії - це «...кодекс корпоративних цінностей і поведінкових норм, які визначають порядок взаємодії співробітників у різних ситуаціях, не прописаний у інших нормативних документах (посадових інструкціях, Трудовому кодексі, тощо)». Наприклад, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка діє «Етичний кодекс університетської спільноти», ухвалений 27 грудня 2017 року на Конференції трудового колективу Університету.

4. «Кодекси, які регулюють документ з докладно розробленими правилами, включаючи санкції, передбачені у випадках порушення кодексу (наприклад, контракти)» та ін.

4. Підприємницька культура та етикет.

Підприємницька культура це складна багатоаспектна категорія, що має велику кількість складових, які безпосередньо впливають на ефективність ведення підприємницької діяльності. Необхідно зазначити, що в сучасній науковій літературі не існує одного чіткого визначення культури підприємництва

Різні визначення поняття "культура підприємництва"

Визначення культури підприємництва
Система унікальних для кожної організації норм, цінностей, ідей, переконань, що поділяються всіма членами колективу та проявляються у формі правил, традицій, історії, ритуалів, міфів, символів
Певна сукупність принципів, прийомів, методів здійснення підприємницької діяльності суб'єктами відповідно до чинних у країні (суспільстві) правових норм (законів, нормативних актів), звичаїв ділового спілкування, етичних і моральних правил, норм поведінки при здійсненні цивілізованого бізнесу
Найцінніший аспект діяльності компанії, що починає формуватися з першого дня її функціонування

Отже, можна навести наступне визначення **культури підприємництва**: це сукупність взаємопов'язаних духовних, культурних та матеріальних елементів підприємницької діяльності, а також сучасних «...досягнень в управлінні виробничими процесами та економічними відносинами...», що впливають на результативність підприємницької діяльності в суспільстві.

Д/з Знайдіть у літературі складові підприємницької культури

Наявні у науковій літературі різні підходи до трактування культури підприємництва відображаються у різних підходах до класифікації її різновидів. Найбільш поширеною є класифікація культури підприємництва на 1) внутрішню зовнішню та 2) відкриту і закриту.

Внутрішня культура підприємництва відображає відносини всередині підприємства, тобто керівників і підлеглих.

Зовнішня культура підприємництва відображає дотримання правил культурної поведінки з клієнтами, споживачами, постачальниками, різними громадськими організаціями, органами влади, з якими контактують підприємці у процесі своєї діяльності.

Фактори впливу на формування зовнішньої культури – це національна культура; стиль поведінки; традиції бізнес-спілкування представників різних країн. зовнішнє ринкове середовище (сприятливі або несприятливі умови для створення, ведення та розвитку бізнесу); громадський і державний менталітет (позитивне або негативне ставлення до малого, середнього та великого бізнесу); чинні у країні правові норми, що визначають права, обов'язки, відповідальність підприємців, захищають їх від недобросовісної конкуренції та сприяють їхньому подальшому розвитку.

Американці звикли обговорювати не лише загальні питання, але й робити акцент на всіх деталях угоди. Зазвичай вони добре ставляться до партнерів, відрізняються дружелюбністю, одночасно вимагаючи такого ж ставлення до себе.

Китайці надають перевагу поетапному веденню переговорів.

На першому етапі вони уточнюють позиції, дуже уважні до зовнішнього вигляду партнерів, за яким вони визначають їхній статус, звертають увагу на манери поведінки співрозмовників. У процесі спілкування китайці намагаються виділити людей, які виявляють до них симпатію. Це допомагає їм у подальшому впливати на позицію партнерів за допомогою останніх.

На другому етапі переговорів відбувається обговорення проблеми. Під час обговорення китайці уважно ставляться до допущених партнерами помилок, які намагаються використати для оцінки можливостей їхнього підприємства.

Третій етап проведення переговорів є завершальним. Китайці вважають за краще приймати рішення не за столом у ресторані, а вдома.

Відкрита культура підприємництва – це культура, яка виставлена на загал суспільства.

Закрита культура підприємництва – це справжня, прихована від зовнішнього середовища поведінка підприємців.

Сильна культура підприємництва означає, що непорядні дії представників бізнесу розцінюються суспільством як провал, вихід з ринку, а добросовісні підприємці відіграють вирішальну роль у створенні нових робочих місць в економіці країни.

Рекомендації для розвитку сильної культури підприємництва в Україні включають: заохочення впровадження інновацій та підкреслення важливої ролі підприємців у їх поширенні, підвищення значущості підприємництва у створенні нових робочих місць, поширення історій про успішних підприємців у засобах масової інформації, вивчення в університетах прикладів підприємств з багатолітньою історією, дослідження причин їх успіху, конкурентних переваг, стратегії діяльності, аналіз причини невдач підприємців та з'ясування, як можна використати негативний досвід для подальшої діяльності, перетворивши його на нові можливості.

Тепер коротко розглянемо етикет як елемент підприємницької культури. Взагалі етикет – **«...це сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських стосунків (ставлення до інших, форми звертання, манери, стиль одягу тощо). Це складова зовнішньої культури окремої людини і суспільства в цілому».**

Етикет «...є певною формою церемоніалу, це мова символів», тобто зовнішнє відображення культури та етики підприємництва у певних правилах, церемоніях, порядку дій, нормах (ввічливість, тактовність, коректність, вихованість) тощо.

Водночас необхідно зазначити, що суворе дотримання етикету не обов'язково означає чітке дотримання цінностей і норм етики, високих моральних принципів. У деяких випадках суворе дотримання норм етикету може слугувати для прикриття недобросовісних вчинків та обману, тому вивчаючи зовнішні форми відносин необхідно завжди аналізувати їх реальний глибинний зміст.

Загалом дотримання норм міжнародного етикету у ділових контактах набагато полегшує процеси комунікації та встановлення довгострокових партнерських відносин, тому підприємцю потрібно знати і виконувати правила етикету.

Загалом, підприємницький етикет містить наступні складові :

1. Етикет спілкування:

« - норми та правила коректної поведінки у стосунках зі своїми колегами та підлеглими...;

- правила взаємного привітання, представлення, знайомства;
- правила організації бізнес-зустрічей та проведення ділових переговорів;
- культуру службового листування;

- знання міжнародного протоколу та національних особливостей під час ділових контактів».
- правила укладання та підтримання ділових контактів за допомогою мережі Інтернет тощо.
- 2. Етикет зовнішнього вигляду, одягу та манер поведінки.
- 3. Мовний етикет.
- 4. Етикет укладання контрактів.

Д/з продовжити перелік складових підприємницького етикету

5. Чинники успішності підприємницької діяльності –Д/з - розглянете детально самостійно

Чинники успішності в підприємництві можна умовно поділити на дві основні групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх відносяться чинники, які безпосередньо залежать в основному від підприємця. Відповідно до зовнішніх доцільно віднести ті чинники, на які, як правило, підприємець впливати не може. У більшості випадків підприємництво є внутрішньо мотивованою діяльністю, оскільки саме внутрішньо особистісні мотиви, світогляд, цілі і переконання спонукають підприємців до дій у всі часи. Без наявності відповідної внутрішньої філософії підприємництва, діяльність підприємця не буде успішною, і швидше за все, навіть ніколи і не розпочнеться.

В той же час, деякі зовнішні чинники у певних обставинах можуть бути вирішальними - наприклад, який би не був талановитий громадянин Північної Кореї, зараз у цій країні займатись підприємництвом не дозволено законом.

У колишньому СРСР більшість видів підприємницької діяльності трактувались як «спекуляція» і суворо переслідувалась державою, а підприємці цілеспрямовано знищувались тоталітарним режимом як клас. Тобто у складних суспільно-політичних та господарських умовах, зовнішні фактори унеможливають заняття підприємницькою діяльністю.

У науковій літературі також зустрічається виділення інших додаткових груп чинників: внутрішньо організаційні (внутрішньо фірмові), галузеві, кластерні та ін.

**Д/з – Перерахувати основні чинники та розглянути кожен детально
самостійно**